

До 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка

УДК 811.161.2'374Шевченко

Павло Гриценко

м. Київ

ПРИЗАБУТА СТОРІНКА ЛЕКСИКОГРАФІЧНОЇ ШЕВЧЕНКІАНИ

Публікується віднайдена стаття О. Синявського «Словник Шевченкової мови» (1930 р.). Відновлено важливий етап лексикографічного опрацювання мови українських текстів Т. Шевченка, з'ясовано сутність засадничих вимог до авторського словника за концепцією О. Синявського.

Ключові слова: мова Шевченка, авторська лексикографія, О. Синявський.

В історіографії лінгвошевченкіани недостатньо дослідженими залишаються спроби створення словників мови Тараса Шевченка до появи відомої двотомної праці «Словник мови Шевченка» (1964 р.). Досі майже нічого не відомо про реалізацію в колах Наукового товариства Шевченка у Львові задуму укласти словник Шевченкової мови до 100-літнього ювілею поета; тривалий час замовчувано чи згадувано без докладного аналізу перші реалізовані словникарські проекти Н.М. Малечі 1916 і 1917 рр. [13; 14]; проскрибування постаті І.І. Огієнка та його творчого доробку унеможливило належне використання упродовж тривалого часу в науковому просторі України цінного багатьма спостереженнями, коментарями граматично-стилістичного словника мови Шевченка [11], який своєю структурою досі привертає увагу й посідає окреме місце серед жанрово різноманітних слов'янських авторських лексиконів. Відчутні обмеження, накладені політичною системою в СРСР, зокрема в УРСР, заборони на використання праць багатьох учених творили передумови недообізнаності з реальним станом лексикографічної інтерпретації мови Шевченка.

© П.Ю. ГРИЦЕНКО, 2014

Як наслідок — викривлена ретроспектива історії лексикографування мови Кобзаря: початки створення словників Шевченкової мови часто відносили до кінця 40-х років XX ст., пов'язуючи з укладеним В.С. Вашенком і П.О. Петровою словопоказчиком українськомовних поетичних текстів [1]. Зауважимо, що це був перший словничок Кобзарєвого ідіолекту, який не потрапив під жорстку офіційну критику, відтак — і заборону, а висловлені фахівцями критичні уваги не зашкодили його тривалому використанню як довідкового джерела (докладніше: [3]).

Політична цензура відбивалася на долі не тільки опублікованих чи підготовлених до видання мовознавчих праць, а нерідко поширювалася й на ті наукові проекти, що перебували на етапі опрацювання. Останнє стосується і словника мови Шевченка, над яким активно працювали в Київській філії Інституту Шевченка. Про цю лексикографічну спробу тривалий час інформація була відсутня, лише долинав глухий відгомін усних переказів. Тому відтворення (бодай часткове) історії підготовки Словника мови Шевченка в кінці 20-х рр. XX ст. важливе як свідчення того, що в колах українських лінгвістів у добу національного відродження глибоко усвідомлювали цінність мовного досвіду Шевченка для розбудови української літературної мови в нових соціокультурних умовах, тому намагалися репрезентувати в формі словника його мовні досягнення як окремого знакового носія мови та її активного співтворця. Провідні мовознавці закликали до багатопланового глибокого вивчення та реалістичних оцінок мови Шевченка, застерігали від романтично захопленого прийняття й перенесення до сучасного літературного стандарту усього розмаїття складної й варіативної мовної практики Кобзаря; таке застереження було актуальним і своєчасним, особливо з огляду на спроби сформулювати й запровадити чітко визначені норми української літературної мови. Зокрема, М. Сулима зауважував: «Вивчаючи Шевченкову мову, ми не маємо права робити з неї фетиша й покладатися на неї в усіх випадках свого [мовного. — П.Г.] життя» [20: 18].

Інформацію про роботу над словником мови Шевченка у Київській філії Інституту Шевченка зберегли насамперед малоприступні для читачів інформаційні видання — короткі річні звіти про діяльність цієї установи [9; 10]¹. З цього джерела стало відомо, що спершу завдання вивчення мови Шевченка вбачали в тому, щоб «опрацювати: а) риму Шевченка; б) образовість Шевченкової мови (тропи й фігури мови Кобзаря); в) ритміку Шевченкової поезії; г) взаємовідносини народно-поетичного і літературного елементів в стилі Шевченковому» [9: 19]; як окреме завдання створення спеціального словника для глибокого пояснення лексики Шевченкових текстів спершу не виокремлювали, натомість зосереджували увагу на укладанні *словника рим*, що було в той час поширеним у різних національних філологічних школах; у Київській філії ця робота провадилася успішно, на що вказує виготовлення на

¹ Ці звіти побіжно використано в: [12]; звіт [10] опубліковано накладом 30 примірників.

час звіту 3750 карток з виписаними матеріалами для словника та коментарями [Там само], а згодом — підготовка спеціальних наукових доповідей про удосконалення цієї роботи, зокрема, щодо змін структури словникової статті. У червні 1929 р. до роботи над словником рим запросили проф. О. Синявського, який «подав проект належного лінгвістичного тлумачення Шевченкової рими, а також узяв на себе виготовити й статтю на цю тему до словника рим» [Там само].

Дещо раніше, у травні 1929 р., у Київській філії постала ще одна комісія — вивчення Шевченкової мови з визначальним завданням — «виготовлення матеріалу до словника Шевченкової мови»; очолив комісію О. Синявський [Там само]. Припускаємо, що імпульсами до утворення комісії з такими завданнями стали підготовка академічного видання творів Шевченка, необхідність глибшого вивчення Кобзарєвої поетики, образотворення, усвідомлення ключової ролі ідіолекту Шевченка в історії літературної мови. Уявлялося, що словник сприятиме розумінню художніх текстів Шевченка і водночас — зміцненню становища літературної мови у складних соціокультурних обставинах початку ХХ ст. Що таких проблем шевченкознавства — текстологічних і власне мовознавчих — на той час було чимало, засвідчують відомі свого часу студії М. Сулими, Т. Сікиринського, О. Синявського, С. Смаль-Стоцького та ін.; водночас в обґрунтуванні багатьох норм літературної мови лінгвісти часто шукали і знаходили опертя саме в мовній практиці Шевченка.

Залучення О. Синявського до підготовки словника мови Шевченка було закономірним і оптимальним за тогочасних умов, оскільки це був досвідчений знавець української літературної мови і народних говорів, ключова постать у реформуванні українського правопису². Важливо, що він усвідомлював наслідки вільного поводження багатьох видавців з текстами Шевченка, а тому серед джерел наукового пізнання поетової мови надавав особливого значення рукописам та першодрукам творів Кобзаря, і це підкреслював у своїх шевченкознавчих студіях (зокрема: [15; 16]).

У доволі короткому «Звіті Філії...» вміщено перелік завдань з підготовки бази словника мови Шевченка, крізь які проступають важливі засади створення цієї лексикографічної праці. Зокрема, зазначено, що для укладання словника «матеріал має бути вичерпливо повний, себто

² Показовими є оцінки постаті О. Синявського, дані зблизька та з відстані часу; зокрема, С. Єфремов після засідання правописної комісії записав у своєму щоденнику: «Правописна нарада таки одбулася. Харківці, розпочавши справу, поставилися до неї неухважливо, недбало і коли б не кияне, справа провалилася б. З серйозних робітників і знавців там один тільки Синявський; решта — охочі до команди, але не здатні до роботи» [6: 262]; Ю. Шевельов, через роки, осмислюючи шляхи розвитку літературної мови, зазначив: «Якщо ... спитати, хто, які індивідуальності особливо вирішально позначили своєю діяльністю дальший розвиток української літературної мови, то мабуть не буде перебільшенням назвати трое прізвищ: Тарас Шевченко, Борис Грінченко, Олекса Синявський» [23: 16].

він має охоплювати всі без винятку слова й уживання їх з усіх українських Шевченкових творів»; кожне слово повинно супроводжуватися ілюстраціями-цитатами із зазначенням їхнього «місця» вживання в тексті (карток мало б бути «з 100 000»); згодом усі слова передбачалося звірити з автографами й доповнити реєстр новими словами з варіантів текстів, і лише після цього «остаточно зредагувати словник, установивши всі значення й уживання їх» [9: 20]. Зазначено, що від травня до жовтня 1929 р. було виготовлено 16478 карток, а «за основний текст [для розписування. — П.Г.] взято «Поезію» Т. Шевченка I-II вид. Книгоспілки 1927 р.» [Там само] (йдеться про I і II томи зазначеного видання). Зауважимо, що це були роки активних розшуків рукописів Шевченка, їх студіювання: про кожну знахідку повідомляли в звітах, вказували місце її зберігання. Тому припускаємо, що ідеологема відновлення автентичності Шевченкової мови за рукописами мала під собою практичний ґрунт і підтримку в колах шевченкознавців.

Звіт за наступний рік [10] виявився інформаційно скупішим від цитованого вище; про діяльність комісії її керівник О. Синявський повідомив лише таке: «На наукових зборах інституту від комісії прочитано 13 / III — 30 р. доповідь «Словник Шевченкової мови», 13 / V — 30 р. «Деякі позначки народництва в літературній мові», в комісії вивчення Шевченкової творчості на декількох засіданнях «Принципи редагування мови й правопису Т. Шевченка» [10: 26]. Згодом О. Синявський опублікував «Принципи редагування...» [17], а також інструкцію для еditorів «Правописне оформлення творів Шевченка» [16]. Про перебіг роботи над укладанням картотеки чи й самого словника у звіті не повідомлялося; можна припустити, що тривали підготовка картотеки та пошуки структури майбутнього словника. Адже в той час авторська лексикографія ще не мала значних напрацювань, перебувала на етапі активного формування як в Україні, так і в інших мовознавчих школах [21]. Тому підготовка й виголошення О. Синявським доповіді про словник Шевченка заслуговує на особливу увагу.

В архіві українознавчого часопису «Україна», редагованого М. Грушевським, виявлено невеличку статтю (кваліфіковану як *допис*) «**Словник Шевченкової мови**», що, припускаємо, могла бути викладом основних положень згаданої доповіді О. Синявського. Про доповідь і статтю досі не було згадок у спеціальних студіях про О. Синявського (див: [4; 5; 7]), як не згадано цього важливого факту і в дослідженнях історії лексикографування мови Шевченка [22]. Цей допис М. Грушевський запланував до видання у 7-й книзі за 1930 р.; однак на останньому етапі, вже після прочитання коректури, видання часопису заборонили³. Збереглися машинопис статті О. Синявського (2 с.) і прочитана авто-

³ На підставі архівних свідчень О.Юркова реконструювала зміст цієї книги «України» [24: 329–330). Висловлюємо подяку О. Юрковій за допомогу в розшуках статті О. Синявського.

ром коректура (1 с.), на якій олівцем зазначено «Виправ.[*ими*] й друкув.[*ами*] 18. III. 1930» і скріплено підписом автора.

Ця невелика стаття О. Синявського (див. нижче) цінна як джерело інформації про те, що в 1929–1930 рр. в Академії наук було розпочато підготовку словника мови Шевченка, і ця робота була різноплановою й результативною, хоча картотеки чи чорнових укладених словникових статей в архівах не виявлено; водночас це важливе свідчення про характер майбутнього словника. Останнє є цінним доповненням до історії української авторської лексикографії, насамперед історії лексикографування Шевченкової мови. Найсуттєвішим у змісті статті є таке: а) підкреслено, що в словнику повинна бути відтворена *вся* лексика Шевченка, вибрана з канонічних текстів та варіантів, з урахуванням усіх словосполук; реєстр словника не допускав цільових обмежень у доборі лексики за визначеними параметрами (як, напр., у перекладному словничку Н. Малечі [14]); б) задекларовано необхідність пояснення значення лексем, тобто це мав бути авторський словник тлумачного типу; в) зазначено обов'язковість ілюстрування слововживань цитатами з текстів; г) стверджено необхідність подавати статистичні параметри слів — вказувати кількість слововживань кожної лексеми у текстах Шевченка.

Хоча засади майбутнього словника сформульовано ескізно, без докладних пояснень і наведення зразків словникових статей, усе ж їх сутність і факт проголошення необхідно брати до уваги з огляду на перспективу створення вичерпної історіографії словникового опрацювання мови окремої особи, зокрема Шевченка, формування параметрів опису лексики в авторських словниках.

Окреслені О. Синявським інформаційні домінанти словника мови Шевченка та настанови щодо добору текстів для створення картотеки з урахуванням їхньої мовної якості (= автентичності) виявилися класичним стандартом для авторських тлумачних словників. До виділення саме таких змістових складових у подібних словниках згодом прийшли й інші дослідники. Так, спільність / близькість з поглядами О. Синявського засвідчують російські лексикографи, які проектували «Словарь языка Пушкина» (1956–1961) та українські лінгвісти, які розробляли засади «Словника мови Шевченка» (1964). Зокрема, у проспекті словника мови О. Пушкіна Г. Винокур зосередив увагу на кількох важливих, на його думку, моментах, що мали визначати якість словника: на повноті реєстру словника (з деякими вимушеними обмеженнями); на необхідності добору такого базового видання текстів, у якому авторові тексти найближче стояли б до вихідних, автентичних; на тлумаченні лексики. Дослідник запропонував здійснити «суцільну перевірку всього пушкінського тексту за всіма джерелами тексту — першодруками і рукописами»; заторкнув відомий дослідник також питання орфографії текстів Пушкіна у зв'язку з її змінами в пізніших виданнях [2]. Ідентичні (близькі) до визначених О. Синявським засади в кінці 50-х років було покладено в основу створюваного двотомного словника Шевченкової

мови⁴. Зокрема відомо, що в кінцевій версії словника охоплено (майже) всі (з незначними пропусками) слова з українськомовних текстів різних жанрів і стилів, долучено українську лексику з російськомовних текстів; зазначено семантику лексики (не всієї, а диференційовано); проілюстровано слововживання; подано стилістичні, граматичні та статистичні характеристики слововживання [19]. При цьому ні в передмові до словника, ні в багатьох спеціальних працях про теоретичні засади цього лексикону імені О. Синявського не згадано, відсутні бодай обтічні вказівки на теоретичні візії-осягнення цього вченого, що, припускаємо, стало наслідком тривалого табування спадщини талановитого лінгвіста в радянському науковому просторі.

Припускаємо, що ідентичні чи близькі теоретичні засади укладання авторських словників, розроблені О. Синявським, згодом — Г. Винокуром та колективом укладачів «Словника мови Шевченка» (1964), були виформовані незалежно внаслідок прагнення до максималізації інформаційного потенціалу таких лексиконів — вичерпних довідників про лінгвальний ресурс, використаний мовною особистістю у текстах, які взято за основу суцільної вибірки-опрацювання; окремі параметри таких словників можуть зазнавати удокладнення, проте визначальні параметри залишаються незмінними їхніми ідеологемами.

Важливо, що О. Синявський чітко усвідомлював характер і завдання словника мови Шевченка, уявляв можливі сфери його використання, коло наукових завдань, у розв'язанні яких лексикон міг бути особливо цінним (це насамперед пізнання ідіолекту Кобзаря та дослідження історії української літературної мови). Відповідно до цих головних завдань він моделював структуру майбутнього словника.

Підготовку Словника мови Шевченка, з таким ентузіазмом розпочату 1929 р., не було завершено, ба більше — припорошено забуттям, табуйовано, а наукового керівника проекту — видатного українського мовознавця-віртуоза професора Олексу Наумовича Синявського — 24 листопада 1937 року влада знищила (докладніше: [4]).

* * *

Подаємо *допис* О.Н. Синявського до часопису «Україна» (за версткою)⁵; відмінності між машинописом і версткою поодинокі: у первісному тексті вказано кількість карток «50.000», а у верстці виправлено на «55.000».

Словник Шевченкової мови. У травні 1929 р. при Київській філії Інституту Т. Шевченка була організована комісія вивчення Шевченкової мови з найпершим завданням — підготувати повний словник мови ук-

⁴ Згодом ці засади використано й під час укладання «Словаря языка русских произведений Шевченко» [18].

⁵ Зберігається в Інституті рукопису НБУВ. — Фонд Х. — № 18557.

раїнських Шевченкових творів. Ставлячи перед собою таке завдання, комісія виходила з визнання, що центральному значінню Шевченка в історії нової української літератури відповідає таке ж значіння його мови в історії нової літературної нашої мови. А вже ж мова кожного письменника — це передусім лексика, лексика, звичайно, не тільки в значінні реєстру слів, а в значінні повного показчика вживання їх. Отже словник Шевченкової мови має бути повним джерелом для студій не тільки суто-лексикографічного характеру (словотвір тощо), а й студій інших, як от морфології, синтакси, бо в ньому мають бути зареєстровані всі форми слів, всі словосполучення Шевченкові. Такий словник вимагає великої підготовчої праці. Насамперед треба виписати на картки всі слова з українських Шевченкових творів з відповідними цитатами, скільки б разів вони не повторялися, бо тільки так можна встановити всі значіння слів і вживання, а крім того в словнику маєтись подати точні статистичні дані щодо вживання кожного слова (принаймні в художніх творах). Цей перший етап виготовлення словника вже наближається до закінчення: виписано вже понад 55.000 карток (залишається виписати з 10.000). Увесь цей матеріал має бути звирений із автографами або першодруками (коли немає автографів) і поповнений новими картками з варіантів. Таким чином має бути встановлений повний і автентичний Шевченків реєстр слів і цитат. Аж після цієї всієї праці можна буде розкласти матеріал в алфавіт і зводити його, себто встановлювати всі значіння й уживання кожного слова, добирати ілюстрації й складати показчики вживання слів.

Само собою розуміється, що такий словник не самоціль, а лише засіб до пізнання насамперед Шевченка.

Значіння словника повинно далеко виходити за межі фахівців-мовознавців. Поперше цей словник має стати в пригоді найширшим верствам робітників слова, найбільше учителям, що прагнуть краще зрозуміти Шевченка з одного боку і з другого розібратися в питаннях літературної мови (напр., є чи немає таке то слово або конструкція в Шевченка, чи часто їх уживає він, в яких значіннях знає те слово, тощо).

Далі такий словник знадобиться шевченкознавцям. Студіюючи, напр., Шевченка з соціально-історичного чи генетичного погляду, дослідник не раз може вдатися до словника його мови, виявляючи клясовий елемент у словнику його, появу певних слів з певної доби або забуття інших. Зокрема такі галузі як поетика, психологія творчості щонайбільше спиратимуться на словник, бо в ньому ж має бути конкордаційний принцип, себто визначення не тільки реєстрових слів, а й тих, що з ними вони в'яжуться (напр., прикметники при іменниках, тощо).

Подібних словників немає в цілому слов'янському світі, але вони є до письменників античних і західньо-європейських (до Шекспіра, Данта, Мольєра, тощо) і то різних і різноманітних типів як до завдання, що ставили собі упорядники таких словників. Існують навіть енциклопедичні словники до окремих авторів (напр., до Данта, Шекспіра). Очевидна річ, не про це йдеться в комісії вивчення Шевченкової мови.

Остаточна форма словника Шевченкової мови, зразкові картки на окремі слова до нього — це одна з чергових задач комісії недалекого майбутнього. Звичайно, та форма буде зумовлена найперше потребами й вимогами нашої доби з її ляйт-мотивом — наука й мистецтво в масі і масам. І не кабінетним способом буде вона остаточно вироблена, а під контролем широкої громадськості.

О. Синявський

Під текстом рукою автора: «Виправ. й друкув. 18. III. 1930» та підпис.

1. Ващенко В.С., Петрова П.О. Шевченкова лексика. Словопоказчик до поезій Т.Г. Шевченка. — К., 1951. — 106 с.
2. Винокур Г.О. Словарь языка Пушкина // Проект словаря языка Пушкина. — М.; Л., 1949. — С. 5–23.
3. Гриценко П. Авторська лексикографія: Тарас Шевченко // Тлумачна і перекладна лексикографія: теорія, практика, перспективи. Леонідові Сидоровичу Паламарчукові. — К., 2012. — С. 40–69.
4. Гриценко А.П. О.Н. Синявський: місце в історії українського мовознавства // Українська мова, 2005, № 4. — С. 22–62.
5. Гриценко А.П. Пам'яті видатного мовознавця (до 80-річчя з дня народження О.Н. Синявського) // Мовознавство, 1967, № 6. — С. 23–29.
6. Єфремов С. Щоденники. 1923–1926. — К., 1997. — 843 с.
7. Жовтобрюх М.А. Визначний дослідник української мови (До 80-річчя з дня народження О.Н. Синявського) // Українська мова і література в школі. — 1967, № 12. — С. 18–25.
8. Жовтобрюх М.А. Синявський Олекса Наумович // Українська мова. Енциклопедія. Вид. 3. — К., 2004. — С. 598.
9. Звіт про науково-дослідчу роботу Київської Філії Інституту Т. Шевченка. За 1928 / 29 академічний рік (з 1 / X 28 до 1 / X 29 р.). — К., 1930. — 30 с.
10. Звіт про науково-дослідну роботу Київської Філії Інституту Т. Шевченка. За 1929 / 30 академічний рік (з 1 / X 29 до 1 / X 30 р.). — К., 1931. — 36 с.; наступних випусків бюлетеня не було.
11. Лларіон митрополит [Огієнко І.І.]. Граматично-стилістичний словник Шевченкової мови. — Вінніпег, 1961 (передрук: К., 2013. — 257 с.).
12. Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України (1926–2001). Сторінки історії. — К., 2003. — 589 с.
13. Літописець Нестор. Словничок Шевченкової мови. — Миколаїв, 1916. — 66 с.
14. Нест. Літ. [Нестор Літописець]. Україно-руський словничок до Кобзаря Т.Г. Шевченка. — Херсон, 1917. — 83 с.
15. Синявський О. Елементи Шевченкової мови, їх походження й значіння // Культура українського слова. Збірник I. / За ред. О.Н. Синявського — Х.; К., 1931. — С. 7–40.
16. Синявський О. Правописне оформлення творів Шевченка // Бюлетень комітету для видання творів Шевченка при II Відділі АН. — К., 1933. — № 1. — С. 12–13; наступних випусків бюлетеня не було.
17. Синявський О. Принципи редагування мови й правопису Т. Шевченка та конкретні зразки (пропозиції) // Культура українського слова. Збірник I. / За ред. О.Н. Синявського. — Х.; К., 1931. — С. 116–124.
18. Словарь языка русских произведений Шевченко: В 2 т. — К., 1985–1986.
19. Словник мови Шевченка: У 2 т. — Т. I. — К., 1964.
20. Сулима М. Про Шевченкову мову // Зоря. Літ.-наук. та політ.-громад. ілюстр. місячник. — Дніпропетр., 1928. — № 3 (39). — С. 15–18.
21. Фонакова О.И. Очерк развития писательской лексикографии в отечественном языкознании (1883–1990) // Русская авторская лексикография XIX–XX веков. — М., 2003. — С. 35–50.

22. Черторизька Т. Здобутки і завдання лексикографічного вивчення творчості Т.Г. Шевченка // Збірник праць двадцять сьомої наукової шевченківської конференції. — К., 1989. — С. 187–200.
23. Шевельов Ю. Покоління двадцятих років в українському мовознавстві // Шевельов Ю. Портрети українських мовознавців. — К., 2002. — С. 8–30.
24. Юркова О. «Україна» на історичному фронті: від наукового часопису українознавства до журналу циклу історичних наук // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. Міжвідомчий збірник наукових праць. — Вип. 16. — Ч. 2. — К., 2007. — С. 327–355.

Статтю отримано 12.07.2014.

Pavlo Hrytsenko

Kyiv

A FORGOTTEN PAGE IN LEXICOGRAPHIC SHEVCHENKIANA

The author republishes new-found article “Dictionary of Shevchenko’s language” by Olexa Syniavs’kyj (1930), restoring an important step in lexicographic treatment of Shevchenko’s Ukrainian texts and elucidating the concept of author language dictionary as seen by Syniavs’kyj.

Key words: the Shevchenko’s language, an author lexicography, O. Sinyavskiy.

Мовна мозаїка

СТАРШЕ В ПРИЧИСЛІВНИКОВІЙ ПОЗИЦІЇ

Зі значенням перевищення якогось віку, нерідко дозвільного для здійснення чого-небудь, багато хто вживає форму **старше**. Особливо вона поширена в інструкціях для медичного застосування ліків (пор.: *Серцеві краплі... призначають дорослим та дітям старше 12 років*; *Мікстуру призначають дітям старше 2 років*), у документах, де людей поділяють на вікові групи з певною метою (пор.: *30–40 років*; *40–50 років*; *старше 50 років*), у різних приписах, розпорядженнях тощо (пор.: *Немає обмежень людям старше 40 років*; *На стаціонарне лікування не приймають хворих старше 75 років*). А чи можна так уживати? Ні, не можна, тому що в українській мові прикметник **старше** (форма середнього роду) використовують переважно для порівняння двох істот, одна з яких більша за віком від другої, має більше за другу років, пор.: *Моє дитя старше за твоє (від твого; ніж твоє)*; *Їхнє малятко старше за наше (від нашого; ніж наше)*. Крім цього, прикметниками **старший, старша, старше** називають того, хто прожив більше років, ніж інший, пор.: *старший брат* (протилежне *молодший брат*), *старша сестра* (протилежне *молодша сестра*); *старше дитя* (протилежне *молодше дитя*).

В українській мові перевищення певного віку, установленого для здійснення чого-небудь, виражають прийменники **після, за, понад** у причислівниковій позиції, пор.: *Серцеві краплі... призначають дітям після 12 років*; *Мікстуру призначають дітям після 2 років*; *Немає обмежень кому за 40 років*; *На стаціонарне лікування не приймають хворих, яким понад 75 років*.

Початкову вікову межу для вживання чи виконання чого-небудь можна передати за допомогою прийменника **з**, пор.: *Серцеві краплі... призначають дітям з 12 років*; *Мікстуру призначають дітям з 2 років (з дворічного віку)*.

Отже, замість **старше** зі значенням перевищення якогось віку в українській мові потрібно вживати прийменники **після, за, понад** у причислівниковій позиції.

Катерина Городенська